

Een midden-neolithische huisplattegrond geassocieerd met imitaties van trechterbekeraardewerk te Groesbeek (NL)?

Erik DRENTH & Roderick C. A. GEERTS

1. Inleiding

In 2011 is te Groesbeek-Hüsenhoff (verder Groesbeek), gemeente Groesbeek, in de Nederlandse provincie Gelderland een nieuwe woonwijk verzezen (Fig. 1). Voordat deze woonwijk gebouwd is, heeft archeologisch onderzoek plaatsgevonden. Na een boor- en proefsleuvenonderzoek is op de locatie een tweetal behoudenswaardige vindplaatsen aangetroffen. In september 2010 is naar aanleiding van het vooronderzoek bestaande uit boor- en proefsleuvenonderzoek (Scholte Lubberink, 2010) door ADC ArcheoProjecten een archeologische opgraving uitgevoerd (Geerts & Veldman, 2012). De laatstgenoemde opgraving betrof een terrein van ongeveer 1,5 ha. Daarbij zijn ruim 1400 sporen en enkele duizenden vondsten aangetroffen. Deze sporen en vondsten vallen in hoofdzaak uiteen in drie groepen: midden-neolithische relictten waaronder mogelijk een huisplattegrond, een grafveld uit de IJzertijd en Romeinse tijd en een Romeinse huisplaats uit de late 2de en 3de eeuw A. D. Hier is de midden-neolithische site eruit gelicht, omdat een huisplattegrond uit die periode voor Nederlandse begrippen bijzonder is (Hogestijn & Drenth, 2000/2001).

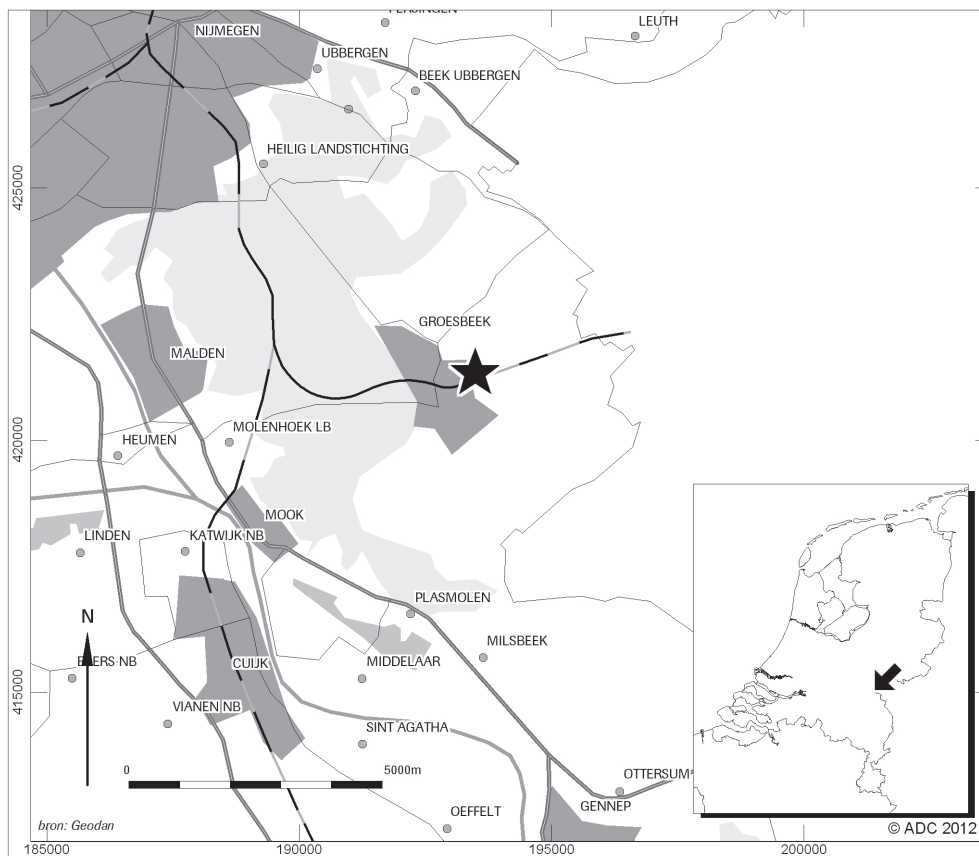

Fig. 1 – Locatie van de vindplaats Groesbeek-Hüsenhoff (aangegeven met respectievelijk ster en een pijl).

2. De mogelijke midden-neolithische huisplattegrond

Uit een concentratie paalsporen, die alle een bruingrijze vulling en een afgeronde onderkant hadden, in werkput 14 kan – met enige goede wil – de plattegrond van een tweebeukig, NW-ZO georiënteerd gebouw met een ongeveer rechthoekig grondplan worden gedestilleerd; een duidelijke ingang laat zich niet herkennen en evenmin zijn er aanwijzingen voor een interne onderverdeling, zoals scheidingswanden. Het oostelijke deel van deze vermeende structuur lag vrij in het opgravingsvlak, hetgeen de interpretatie aan waarschijnlijkheid doet winnen. Welke paalsporen precies tot de plattegrond gerekend moeten worden, is voor discussie vatbaar. Twee mogelijkheden worden hier gepresenteerd (Fig. 3). De lengte varieert daarbij aanzienlijk: bijna 10 m of bijna 17 m. De breedte is in beide gevallen ca. 5 m. De korte variant is o.i. het meest aannemelijk, omdat deze plattegrond qua lay-out regelmatig is. De diepte van de paalsporen geeft in deze discussie helaas geen uitsluitsel, zoals figuur 3 laat zien. Gerekend vanaf het opgravingsvlak loopt deze diepte uiteen van 6 tot en met 36 cm. De ligging van het oud-oppervlak maakt duidelijk dat de sporen oorspronkelijk ca. 10 tot 20 cm dieper zijn geweest.

Ongeacht welke van beide varianten wordt aangehangen, de afmetingen en de lay-out van de structuur doen een midden- of laat-neolithische ouderdom vermoeden. Binnen Nederland maar ook elders in continentaal Noord- en Noordwest-Europa zijn vergelijkbare plattegronden uit die context bekend (Hogestijn & Drenth, 2000/2001; beide met verdere verwijzingen). Zij worden doorgaans als sporen van behuizingen gezien. Dit is ook in het geval van Groesbeek een aanlokkelijke interpretatie. De vermeende plattegrond is geassocieerd met artefacten die in een nederzettingcontext niet zouden mistaan. Een deel van deze vondsten is bovendien redelijk scherp dateerbaar.

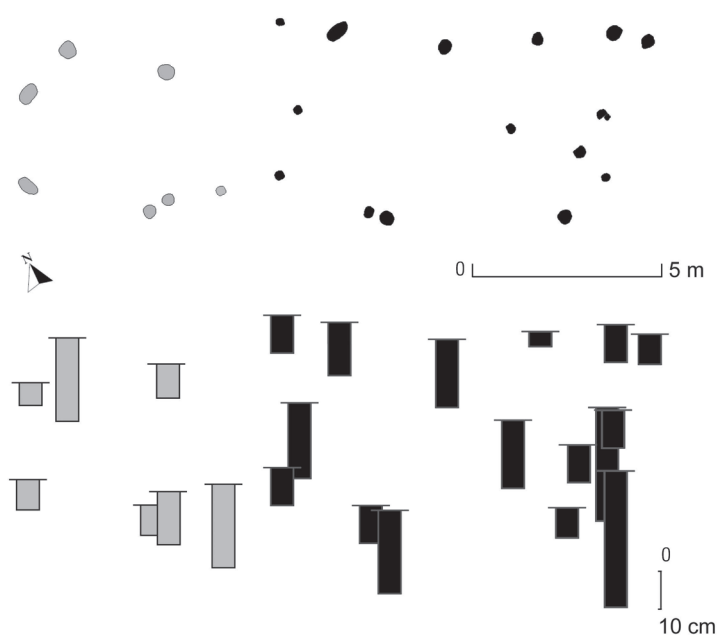

Fig. 3 – Groesbeek-Hüsenhoff: het grondplan van de mogelijke midden-neolithische huisplattegrond en de diepte van de bijbehorende paalsporen (gerekend vanaf het opgravingsvlak). Er zijn een korte en een lange variant gegeven. In het laatstgenoemde geval maken ook de grijs gemarkeerde paalsporen deel uit van de structuur.

Fig. 2 – Groesbeek-Hüsenhoff (opposite). Allesporenkaart ter plekke en in de directe omgeving van de mogelijke huisplattegrond uit het Midden-Neolithicum, waarvan de locatie door middel van een kader is aangegeven. De zwarte stippen symboliseren vuurstenen artefacten. Het gaat om afslagen (vondstnrs. 39, 641 & 642), twee gebroken afslagen of klingen en een A-steker (alle drie vondstnr. 649), een kernvernieuwingskling (vondstnr. 650), een kling met gebruiksretouche van vuursteen van het type Rijckholt (vondstnr. 79) en een *splintered piece* (vondstnr. 58). Twee van de afslagen (vondstnrs. 641 & 642) zijn gevonden in een Romeins crematiegraf. Verder zijn in elk geval de A-steker en de kernvernieuwingsafslag hoogstwaarschijnlijk van laat-paleolithische ouderdom. De sterretjes staan voor in totaal veertien scherven van handgevormd (waarschijnlijk) midden-neolithisch aardewerk dat met kwartsgruis is verschaald. Daarvan bestaat vondstnr. 308 onder meer uit een scherf met direct onder de rand putjes en een perforatie en een wandscherf met verticale groeflijnen (Fig. 4 & 5). Vondstnr. 309 is het met groeflijnen versierde benedendeel van een pot (Fig. 6).

3. Het vondstmateriaal

Ter plaatse en in de directe omgeving van de veronderstelde huisplattegrond is slechts een geringe hoeveelheid prehistorische artefacten aangetroffen. Het betreft vuurstenen artefacten en handgevormd aardewerk; een van de scherven (vondstnr. 246) bevond zich in een paalspoor van de vermeende structuur. Letterlijk is niet meer dan een handjevol vondsten gedaan (Fig. 2). Deze geringe hoeveelheid is vermoedelijk het gevolg van zowel het toenmalige menselijke gedrag als ook de wijze van opgraven. Naar het zich laat aanzien, werd afval destijds (vooral) op het maaiveld en niet in kuilen – althans niet ter plekke van de plattegrond of in onmiddellijke buurt daarvan – gedeponeerd, terwijl de archeologische opgravingsstrategie noodgedwongen eerder sporen- dan vondstengericht was. Mogelijk speelde een korte bewoningsduur eveneens een rol.

Het zijn de aardewerkvondsten die hier verder worden besproken, omdat zij de beste chronologische aanknopingspunten bieden. In totaal veertien scherven wijzen in de richting van het midden- en laat-neolithische Stein-Vlaardingen-complex (SV-complex), dat binnen Nederland bekend is uit het westelijke kustgebied, het centrale rivierengebied en het zuiden (Louwe Kooijmans, 1983). Zij hebben kwartsgruisverschraling gemeen, zoals dit voor Stein-Vlaardingen-vaatwerk typisch is (bijvoorbeeld Beckerman & Raemaekers, 2009: 63; Drenth *et al.*, 2003: tab. 1). Bovendien bevat het ensemble een randscherf van een pot met direct onder de afgerond rand een horizontale rij putjes en één perforatie en waarschijnlijk een S-vormig profiel (Fig. 4). Dit type vaatwerk is voor het SV-complex goed bekend (o. a. Beckerman & Raemaekers, 2009; Verhart, 2010: 220 & fig. 10). Hetzelfde vondstnummer bevat verder een wandscherf met op de buitenzijde verticale parallelle groeflijnen (Fig. 5). Op korte afstand (ca. 7 m) is het benedendeel van een tweede pot met dergelijke versiering ontdekt (Fig. 6). In beide gevallen gaan bij de datering en culturele toewijzing de gedachten uit naar het SV-complex, op grond van het baksel (kwartsgruisverschraling) en de nevenvondsten. Toch is dit dan niet het gangbare aardewerk, want versierd vaatwerk – knobbels en horizontale rijen putjes en gaatjes buiten beschouwing gelaten – is binnen het SV-complex eerder uitzondering dan regel. Om die reden en vanwege het versieringsmotief rijst het vermoeden van een samenhang met de Westgroep van de Trechterbekercultuur (TRB), die chronologisch uiteenvalt in een Drouwen- en Havelte-fase. Deze archeologische cultuur wordt gedateerd van ca. 3400/3350-2800/2750 v. Chr. Haar verspreidingsgebied bestrijkt Noord- en Midden-Nederland en het aangrenzende Duitse gebied en daarmee grenst de TRB ten dele aan het SV-complex (Fig. 7). Versierd aardewerk is van de TRB goed bekend. Daarbij sieren parallelle verticale groeflijnen veelvuldig de onderkant van trechterbekers (Bakker, 2009; Brindley, 1986a; 1986b). Het sterke vermoeden is dan ook dat de twee versierde potten uit Groesbeek trechterbekeraardewerk of imitaties daarvan zijn. Het betreft daarbij evenwel geen importstukken maar lokale producten. Want qua baksel zijn de bewuste scherven macroscopisch niet te on-

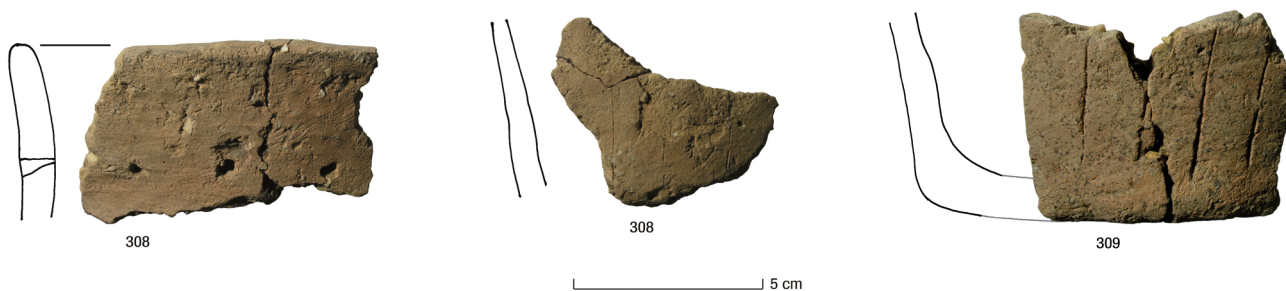

Fig. 4-6 – Groesbeek-Hüsenhoff: Vondstnr. 308, scherv met putjes en een perforatie kort onder de rand; Vondstnr. 308, wandscherf met verticale groeflijnen; Vondstnr. 309, bodemscherf met verticale groeflijnen.

derscheiden van de randscherf met putjes uit Groesbeek. Daar komt bij dat een deel van het bewuste aardewerk aan röntgenfluorescentie (XRF-)onderzoek is onderworpen; het betreft de aardewerkfragmenten die zijn afgebeeld in de figuren 4 en 6 (Van Os, 2012). Zij blijken een chemische samenstelling te hebben die nagenoeg hetzelfde is.

De lokale productie/imitatie-hypothese wint aan waarschijnlijkheid in het licht van de volgende gegevens en bevindingen. De TRB exporteerde knophamerbijlen naar het SV-complex (Bakker, 2006: 263-264 en fig. 4). Deze artefacten vonden echter hun weg alleen naar het (zuid)oostelijke deel van dit complex ofwel naar het gebied waar sommigen de Stein-groep situeren (Fig. 7).

Reeds eerder zijn op twee vindplaatsen van het SV-complex waarschijnlijk (lokale) kopieën van TRB-vaatwerk aangetroffen. Op de Hazendonk zijn twee scherfjes met puntige diepsteekversiering te voorschijn gekomen. Volgens Lanting & Van der Plicht (1999/2000: 33) behoren zij vanwege het motief en de wijze van versiering binnen Brindley's zevenfasige chronologie tot horizont 5 of eventueel 6 (Brindley, 1986b). De absolute datering van deze fasen is achtereenvolgens ca. 3050/3000-2950/2900 v. Chr. en 2950/2900-2900/2850 v. Chr. (Brindley, 1986b; Lanting & Van der Plicht, 1999/2000).

Daarnaast zijn te Hazerswoude-Rijndijk fragmenten van een halskom ontdekt met op de schouder 'blokversiering', elk blok bestaande uit vier horizontale rijen indrukken (Diependaele & Drenth, 2010: 142-143 & fig. 9; Drenth, 2010). Vergelijkbare potten zijn bekend van de TRB uit horizont 7 (ca. 2900/2850-2800/2750 v. Chr.). Met dien verstande dat halskommen uit het 'territorium' van deze cultuur hooguit drie rijen indrukken per blok kennen (Drenth, 2010: 142, 146, noot 13, met verdere verwijzingen). Het lokale karakter van het exemplaar van Hazerswoude-Rijndijk komt niet alleen tot uitdrukking in de iets afwijkende versiering. Een diatomeënonderzoek aan enerzijds een van fragmenten van de halskom en anderzijds enkele scherven van klassiek 'Vlaardingen-aardewerk' van de site in kwestie onderschrijft deze conclusie (Demiddele, 2010). Uit deze studie komt geen substantieel verschil tussen beide categorieën naar voren. Naar het zich laat aanzien, is te Hellevoetsluis-Ossenhoek wel geïmporteerd TRB-aardewerk gevonden, waaronder twee versierde scherven (Van Hoof, 2009: 78-79, fig. 6.2.2, nrs. 107 & 640). Niet alleen heeft

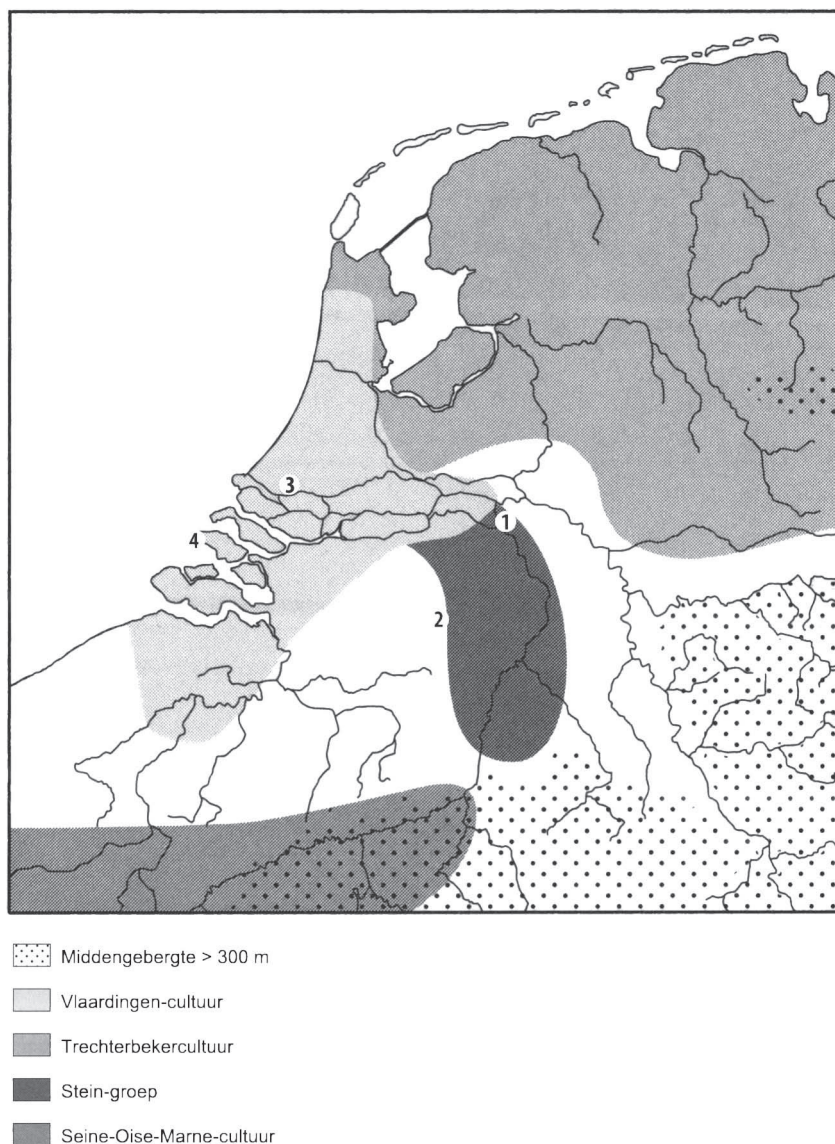

Fig. 7 – Verspreiding van het Stein-Vlaardingen-complex (inclusief de ligging van vijf sites met (mogelijke) huisplattegronden) en de Westgroep van de Trechterbeker-cultuur (naar Van Gijn & Bakker, 2005). Legenda: 1 = Groesbeek-Hüsenhoff; 2 = Oerle-Zuid en Veldhoven-Habraken; 3 = Vlaardingen; 4 = Haamstede-Brabers.

de versiering goede parallellen binnen de TRB, maar verder is als verschraling graniet (dan wel gneis of een aanverwante gesteentesoort) gebruikt. Bovendien is bij een van de versierde scherven de versiering ten dele opgevuld met een witte pasta. Incrustatie is een welbekend fenomeen binnen de bewuste cultuur. Wat de datering van het aardewerk betreft, slechts één scherf levert nadere informatie. Het betreft vermoedelijk een fragment van een amfoor uit Brindley's horizont 5.

Een precieze ouderdomsbepaling van het aardewerkcomplex in kwestie uit Groesbeek is geen sinecure. Dit is voor een deel het gevolg van de bescheiden omvang van het ensemble. Voorts omdat het weliswaar aannemelijk is dat dit vondstcomplex gesloten is, mede gelet op de ruimtelijke verspreiding, maar definitief bewijs daarvoor ontbreekt. Ten slotte staan geen absolute dateringen, zoals ¹⁴C-dateringen, ter beschikking. Wordt uitgegaan van een gesloten aardewerkassemblage van het SV-complex, dan is een toewijzing aan de periode 3400/3350-2950/2900 v. Chr. verdedigbaar. Enerzijds omdat het begin van het SV-complex in Midden-Nederland rond 3400 v. Chr. gezocht worden, het einde rond 2650/2550 v. Chr. (zie in dit verband Lanting & Van der Plicht, 1999/2000; Raemaekers, 2005). Anderzijds omdat de scherven met groeflijnen uit Groesbeek vanwege hun verwantschap met trechterbekers duiden op een sluitdatum van ca. 2950/2900 v. Chr. Trechterbekers hebben als type binnen de TRB – Voor de duidelijkheid, de pre-Drouwener TRB (ca. 3900-3400/3350 v. Chr.) valt niet onder dit begrip (zie boven) - een looptijd van horizont 1 tot en met 5 (Brindley, 1986b). Dit betekent volgens Brindley (1986b) een voorkomen tussen ca. 3400 en 2950 v. Chr. Of tussen ca. 3350 en 2900 v. Chr., als de ietwat afwijkende ideeën van Lanting & Van der Plicht (1999/2000) worden aangehouden.

4. Tot besluit

Een intrigerende kwestie is of de culturele toewijzing van de mogelijke huisplattegrond van Groesbeek te verfijnen is. Behoort die tot de Stein-groep of de Vlaardingen-cultuur (ook wel Vlaardingen-groep genoemd)? Een meer fundamentele vraag die daaraan raakt, luidt in hoeverre er daadwerkelijk een verschil tussen beide is en tot op welke hoogte de vermeende culturele diversiteit het gevolg is van onderzoekstraditie en -intensiteit. In dit verband dient gewezen te worden op een studie van Louwe Kooijmans (1983), die vooral de overeenkomsten benadrukt. Op hem gaat de term 'Stein-Vlaardingen-complex' terug. De (mogelijke) verschillen tussen de Stein-groep en de Vlaardingen-cultuur zijn er daarentegen uitgelicht door zowel Drenth *et al.* (2007: 121-122) als Verhart (2010). Geopperd is dat aardewerken bakplaten een daarvan zijn. Zij zouden volledig vreemd zijn aan de Stein-groep (Drenth *et al.*, 2007: 121). Recent archeologisch onderzoek te Veldhoven-Habraken (Van Kampen *et al.*, 2013: 92 & fig. 8.5) steunt deze hypothese niet, omdat hier in een SV-nederzettingscontext wel degelijk fragmenten van zulke aardewerken schijven aan het licht zijn gekomen. Volgens het handboek 'Nederland in de prehistorie' ligt Veldhoven-Habraken, evenals Oerle-Zuid, tegen de rand van het verspreidingsgebied van de Stein-groep aan (Fig. 7). Hetzelfde geldt voor Groesbeek. De plattegronden die op deze drie locaties zijn blootgelegd, verschillen evenwel aanzienlijk van elkaar (Fig. 8). Niet alleen vallen de in totaal vijf exemplaren van Oerle-Zuid (Hissel *et al.*, 2012 geciteerd in: Van Kampen, 2013) en Veldhoven-Habraken (Van Kampen, 2013) op door hun beduidend grotere lengte (tot meer dan 40 m), vier daarvan hebben bovendien wandgreppels (Fig. 8). Dit laatstgenoemde kenmerk ontbreekt in het geval van Groesbeek. Zowel daardoor als vanwege de afmetingen kent deze plattegrond meer verwantschap met huisplattegronden van de Vlaardingen-cultuur te Haamstede-Brabers en Vlaardingen. Het is daarom mogelijk dat Groesbeek (en omstreken) beter tot het verspreidingsgebied van de Vlaardingen-cultuur gerekend kan worden. Toekomstig onderzoek moet hierover meer uitsluitsel geven, zoals de toekomst ook moet leren wat de regionale verscheidenheid binnen het SV-complex op het vlak van huisplattegronden betekent.

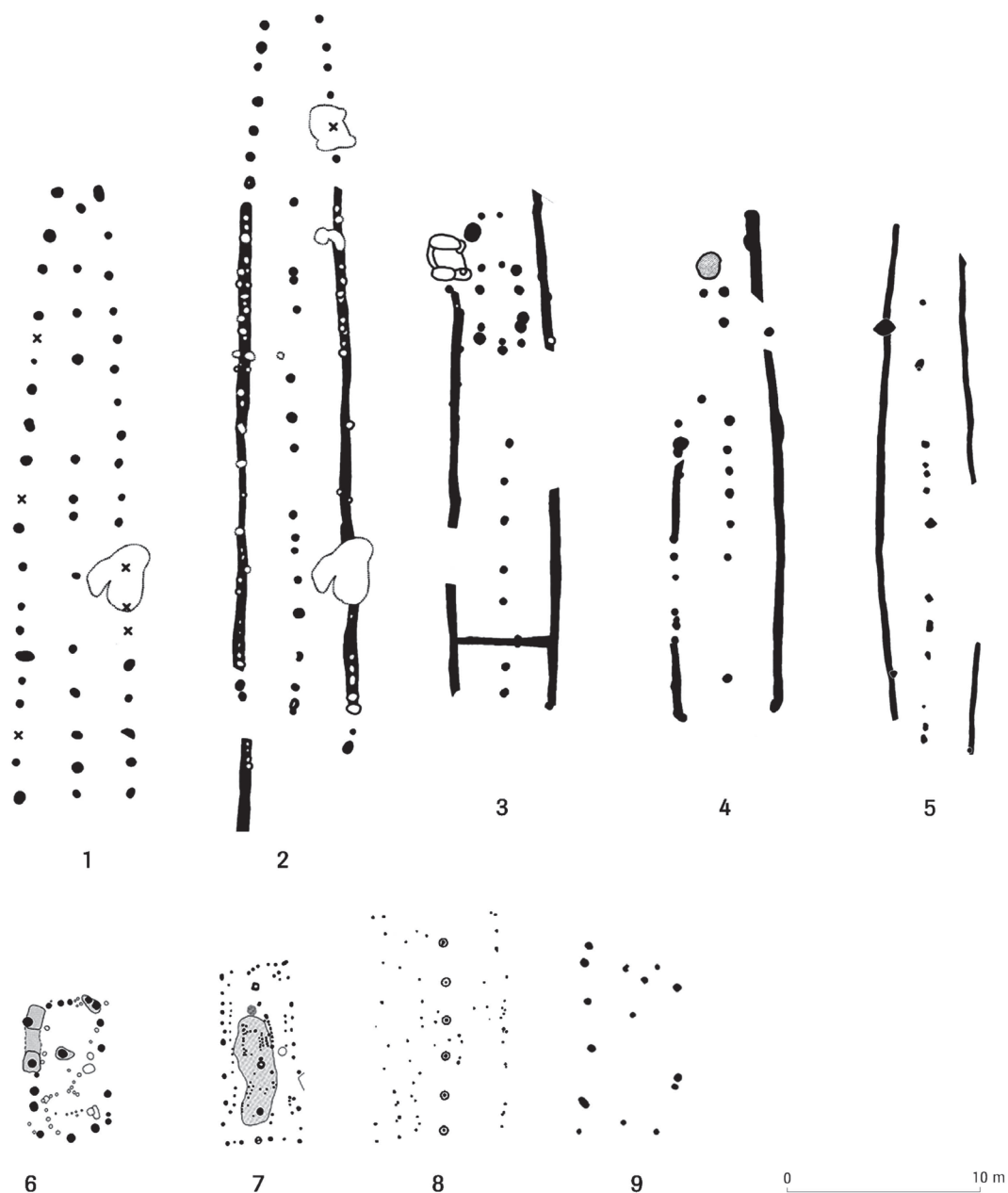

Fig. 8 – De mogelijke structuur te Groesbeek-Hüsenhoff (nr. 9), waarbij de meest aannemelijke variant is gepresenteerd, en huisplattegronden van het Stein-Vlaardingen-complex opgegraven te Veldhoven-Habraken (nrs. 1 t/m 4), Oerle-Zuid (nr. 5), Haamstede-Brabers (nrs. 6 & 7) en Vlaardingen (nr. 8). De nrs. 1 t/m 5 zijn overgenomen uit Van Kampen, 2013, de nrs. 6 t/m 8 uit Verhart, 1992. Sommige van de huisplattegronden van Veldhoven-Habraken zijn oorspronkelijk wellicht nog langer geweest (Van Kampen, 2013; Van Kampen *et al.*, 2013). Een vijfde exemplaar is ten gevolge van postdepositionele processen dermate incompleet dat deze plattegrond hier niet is opgenomen. Evenmin is figuur 8 inclusief een tweede plattegrond van een tweebeukig gebouw die te Vlaardingen is ontdekt; het grondplan meet ca. 9,5 x 3 m. De reden is dat de meningen over de functie van dit gebouw uiteenlopen. Terwijl Hogestijn & Drenth (2000/2001: 58) denken aan een huis, meent Verhart (1992: 90) dat het eerder een schuur of stal betreft.

Dankwoord

Voor de totstandkoming van dit artikel willen wij M. Hoppel bedanken voor haar hulp bij het vervaardigen van de figuren. Wij zijn verder G. L. Williams erkentelijk voor het corrigeren van de Engelse samenvatting.

Bibliografie

BAKKER J. A., 2006. The Buren Axe and the Cigar Chisel: striking export products from the Western European flint mines - associations and distribution along their northern fringe. In: KÖRLIN G. & WEISGERBER G. red., *Stone Age - Mining Age*, Der Anschnitt, 19; Veröffentlichungen aus dem: Deutschen Bergbau-Museum Bochum, 148, Bochum: 247-275.

BAKKER J. A., 2009. *The TRB West Group. Studies in the Chronology and Geography of the Makers of Hunebeds and Tiefsch Pottery*. 2e druk, Leiden.

BECKERMAN S. & RAEMAEKERS D. C. M., 2009. Vormvariatie van Vlaardingen-aardewerk. Een nieuwe typonomie van het aardewerk van de Vlaardingen-groep (ca. 3400-2500 v. Chr.). *Archeologie*, 13/2009: 63-82.

BRINDLEY A. L., 1986a. Hunebed G2: excavation and finds. *Palaeohistoria*, 28: 27-92.

BRINDLEY A. L., 1986b. The Typochronology of TRB West Group Pottery. *Palaeohistoria*, 28: 93-132.

DEMIDDELE H., 2010. Diatomeeënonderzoek aan 7 aardewerkscherven en een bodemonster. In: DIEPENDAELE S. & DRENTHE E. red., *Archeologisch onderzoek langs de rijksweg N11 (Spookverlaat) ten behoeve van de aanleg van het windturbinepark Rijnwoude te Hazerswoude-Rijndijk (gem. Rijnwoude, prov. Zuid-Holland). Een Neolithische vindplaats langs de Oude Rijn*, ArcheoMedia, Rapport A06-286-R en A06-359-R, deel 2, Capelle aan den Rijn: 236-253.

DIEPENDAELE S. & DRENTHE E., 2010. Archeologisch onderzoek te Hazerswoude-Rijndijk (gemeente Rijnwoude, provincie Zuid-Holland). Een nederzetting van de Vlaardingen-cultuur nabij de Oude Rijn. *Westerheem*, 2, special 2010 "Vlaardingen-cultuur": 134-146.

DRENTHE E., 2010: Enkele opmerkelijke aardewerkvondsten uit VL-context. In: DIEPENDAELE S. & DRENTHE E. red., *Archeologisch onderzoek langs de rijksweg N11 (Spookverlaat) ten behoeve van de aanleg van het windturbinepark Rijnwoude te Hazerswoude-Rijndijk (gem. Rijnwoude, prov. Zuid-Holland). Een Neolithische vindplaats langs de Oude Rijn*, ArcheoMedia, Rapport A06-286-R en A06-359-R, deel 2, Capelle aan den Rijn: 121-125.

DRENTHE E., HEIJMANS H. & KEIJERS D., 2003.

Sporen van de Stein-groep te Ittervoort, gemeente Hunsel, provincie Limburg, Nederland. *Notae Praehistoricae*, 23: 135-140.

DRENTHE E., HEIJMANS H. & KEIJERS D., 2007. Van Mesolithicum tot en met IJzertijd. Sporen uit de prehistorie te Ittervoort-industrieterrein Santfort, fase 3, gem. Leudal (Li.). In: HEIJMANS H., DRENTHE E., KEIJERS D. & SCHREURS J. red., *Archeologisch onderzoek te Ittervoort. Oude bedrijvigheid op het industrieterrein Santfort ontsloten*, Hunsel: 97-237.

GEERTS R. C. A. & VELDMAN H. A. P. red., 2012. *Romeinse bewoning tussen ijzertijdgraven. Een archeologische opgraving te Groesbeek - Hüsenhoff*. ADC Rapport, 2687, Amersfoort.

HISSEL M., TER STEEGE B., VERSPAY J., HENDRIKS J., STOFFELS E., MOESKER T. & HOSS S., 2012. *Een inheems-Romeinse nederzetting in Oerle-Zuid (gemeente Veldhoven). Definitief archeologisch onderzoek in het plangebied 'Zilverackers', gemeente Veldhoven, deelgebied Oerle-Zuid*. Diachron rapport, 5, Amsterdam.

HOGESTIJN J. W. H. & DRENTHE E., 2000/2001. In Slootdorp stond een Trechterbeker-huis? Over midden- en laat-neolithische huisplattegronden uit Nederland. *Archeologie*, 10: 42-79.

LANTING J. N. & VAN DER PLICHT J., 1999/2000. De ¹⁴C-chronologie van de Nederlandse pre- en protohistorie, III: Neolithicum. *Palaeohistoria*, 41/42: 1-110.

LOUWE KOOIJMANS L. P., 1983. Tussen SOM en TRB, enige gedachten over het laat-neolithicum in Nederland en België. *Bulletin des Musées Royaux d'art et d'histoire*, 54: 55-67.

RAEMAEKERS D. C. M., 2005. Het Vroeg- en Midden-Neolithicum in Noord-, Midden- en West-Nederland. In: DEEBEN J., DRENTHE E., VAN OORSOUW M.-F. & VERHART L. red., *De steentijd van Nederland*, Archeologie, 11/12, Meppel: 261-282.

SCHOLTE LUBBERINK H. B. G., 2010. *Plangebied Hüsenhoff, gemeente Groesbeek; archeologisch vooronderzoek: inventariserend veldonderzoek proefsleuven en aanvullend karterend booronderzoek*. RAAP-rapport, 1965, Weesp.

VAN GIJN A. L. & BAKKER J. A., 2005. Hunebedbouwers en steurvisseren: Midden-neolithicum B: trechterbekercultuur en Vlaardingen-groep. In: LOUWE KOOIJMANS L. P., VAN

DEN BROEKE P. W., VAN GIJN A. L. & FOKKENS H. red., *Nederland in de prehistorie*, Amsterdam: 281-306.

VAN HOOFF L. G. L., 2009. Aardewerk. In: GOOSSENS T. A. red., *Opgraving Hellevoetsluis-Ossenhoek. Een nederzetting van de Vlaardingen-groep op een kwelderrug in de gemeente Hellevoetsluis*, Archol-rapport, 87, Leiden: 73-80.

VAN KAMPEN J., 2013. Bewoning in het Neolithicum. In: VAN KAMPEN J. & VAN DEN BRINK V. red., *Archeologisch onderzoek op de Habraken te Veldhoven. Twee unieke nederzettingen uit het Laat Neolithicum en de Midden Bronstijd en een erf uit de Volle Middeleeuwen*, Zuidnederlandse Archeologische Rapporten, 52, Amsterdam: 39-61.

VAN KAMPEN J., VAN DEN BRINK V. & WESDORP M., 2013. Catalogus. In: VAN KAMPEN J. & VAN DEN BRINK V. red., *Archeologisch onderzoek op de Habraken te Veldhoven. Twee unieke nederzettingen uit het Laat Neolithicum en de Midden Bronstijd en een erf uit de Volle Middeleeuwen*, Zuidnederlandse Archeologische Rapporten, 52, Amsterdam: 175-222.

VAN KAMPEN J., WESDORP M. & KOOT C., 2013. Aardewerk. In: VAN KAMPEN J. & VAN DEN BRINK V. red., *Archeologisch onderzoek op de Habraken te Veldhoven. Twee unieke nederzettingen uit het Laat Neolithicum en de Midden Bronstijd en een erf uit de Volle Middeleeuwen*, Zuidnederlandse Archeologische Rapporten, 52, Amsterdam: 85-108.

VAN OS B., 2012. Onderzoek naar de anorganisch chemische samenstelling van zeven aardewerkscherven. In: GEERTS R. C. A. & VELDMAN H. A. P. red., *Romeinse bewoning tussen ijzertijdgraven. Een archeologische opgraving te Groesbeek – Hüsenhoff*, ADC Rapport, 2687, Amersfoort: 257-260.

VERHART L. B. M., 1992. Settling or trekking? The Late Neolithic house plans of Haamstede-Brabers and their counterparts. *Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden*, 72: 72-96.

VERHART L. B. M., 2010. De zuidelijke tegenhangers van de Vlaardingen-cultuur: een schamel spoor van scherven. *Westerheem*, 2, special 2010 "Vlaardingen-cultuur": 208-223.

Abstract

During archaeological investigations in Groesbeek-Hüsenhoff (province of Gelderland) in the center of the Netherlands the remains of a Neolithic house were possibly discovered. This structure was in all probability a building with a more or less rectangular ground plan. It seems that the building was divided longitudinally into two halves by a central row of posts. The house plan's maximum length can either be reconstructed as almost 10 m or almost 17 m, its greatest width as c. 5 m, although the shorter version is the more likely. The house plan can be associated with some certainty to the Stein-Vlaardingen complex (in the central Netherlands c. 3400-2650/2550 BC). Apart from the fact that its dimensions and lay-out fit very well into the overall picture for Middle and Late Neolithic house plans from the Netherlands, pottery of the afore-mentioned complex was recovered from within and nearby the house plan itself. The ceramic finds include unusual vessel fragments. Whereas their fabric, particularly the temper with crushed quartz, attests to the afore-mentioned cultural complex, the decoration with vertical groove lines does not. They point in the direction of the more or less contemporary West Group of the Funnel Beaker Culture, whose distribution area covers the northern and central Netherlands and the adjacent German district. In particular, vertical grooves are found on funnel beakers. The Groesbeek-Hüsenhoff finds in question may therefore be fragments of two of such vessels. Judging from the temper, they were, however, in all likelihood made in the context of the Stein-Vlaardingen complex; one may speak of imitation. Quartz as a filler is rather atypical for the West Group of the Funnel Beaker Culture. In combination with the other Stein-Vlaardingen pottery from Groesbeek-Hüsenhoff the pottery with groove lines places this site, and therefore the house plan, somewhere between c. 3400/3350-2950/2900 BC.

Keywords: Groesbeek-Hüsenhoff, province of Gelderland (NL), Middle Neolithic, Stein-Vlaardingen complex, house plan, pottery, imitation.

Samenvatting

Tijdens archeologisch onderzoek te Groesbeek-Hüsenhoff (provincie Gelderland, NL) in the midden van Nederland zijn mogelijk de resten van een neolithisch huis ontdekt. Het betrof waarschijnlijk een gebouw met een min of meer rechthoekig grondplan, dat in de lengterichting door een centrale rij palen in tweeën werd verdeeld. De maximale lengte van de huisplattegrond kan als bijna 10 m of nagenoeg 17 m worden gereconstrueerd; de maximale breedte is ongeveer 5 m. De kortere versie is het meest aannemelijk. De plattegrond moet met een zekere grenzende waarschijnlijkheid worden toegeschreven aan het Stein-Vlaardingen-complex (in Midden-Nederland ca. 3400-2650/2550 v.Chr.). Qua afmetingen en lay-out sluit de structuur goed aan op het algemene beeld voor midden- en laat-neolithische huisplattegronden in Nederland. Daarnaast werd aardewerk van het Stein-Vlaardingen-complex ter plekke en in de directe omgeving van de bewuste plattegrond aangetroffen. Van deze keramische vondsten zijn enkele stuks ongewoon. Zij hebben een baksel, in het bijzonder de vershraling met kwartsgruis, dat gebruikelijk is voor het voornoemde culturele complex, maar dit geldt niet voor de versiering met verticale groeven. De decoratie wijst in de richting van de min of meer gelijktijdige Westgroep van de Trechterbekercultuur, waarvan het verspreidingsgebied Noord- en Midden-Nederland alsmede het aangrenzende Duitse gebied beslaat. Verticale groeven blijken in deze context vooral op trechterbekers voor te komen. De bewuste vondsten uit Groesbeek-Hüsenhoff vertegenwoordigen daarom wellicht twee van zulke potten. Gelet op het baksel is een vervaardiging door het Stein-Vlaardingen-complex echter aannemelijk. Er lijkt sprake van imitatie, want kwartsgruis als vershraling is atypisch voor de Westgroep van de Trechterbekercultuur. De met groeflijnen versierde aardewerkfragmenten dateren samen met de overige keramiek van het Stein-Vlaardingen-complex de site, en daarmee de mogelijke huisplattegrond, tussen ca. 3400/3350-2950/2900 v.Chr.

Trefwoorden: Groesbeek-Hüsenhoff, provincie Gelderland (NL), Midden-Neolithicum, Stein-Vlaardingen-complex, huisplattegrond, aardewerk, imitatie.

Erik DRENTH
Torenstraat, 4
NL - 3811 DJ Amersfoort
drenth.erik@gmail.com

Roderick C. A. GEERTS
ADC Archeoprojecten
Nijverheidsweg Noord, 114
NL - 3812 PN Amersfoort
r.geerts@archeologie.nl